

PRAWO CYWILNE

CZĘŚĆ OGÓLNA I PRAWO ZOBOWIĄZAŃ

ZSP II (grupa 4)

Semestr zimowy r.a.2019/20

mgr Aleksandra Nowak

Instytut Prawa Cywilnego

Zakład Prawa Cywilnego i Prawa Międzynarodowego Prywatnego

Kontakt:

aleksandra.nowak@uwr.edu.pl lub [265337@uwr.edu.pl](tel:265337)

Konsultacje:

pokój 108A

- **13.10.2019 r. (14.00-15.00)**
- **17.11.2019 r. (13.00-14.00)**
- **8.12.2019 r. (14.00-15.00)**
- **11.01.2020 r. (13.00-14.00)**
- **02.02.2020 r. (13.00-14.00)**

Uwaga! W wyjątkowych wypadkach dni/godziny konsultacji mogą ulec zmianie. Proszę o sprawdzenie zakładki "ogłoszenia dla studentów", w której mogą pojawić się informacje o ewentualnej zmianie. Wszelkie zmiany będą ogłaszane z wyprzedzeniem.

TERMINY ZAJĘĆ

2019-10-05 (15:15 : 16:45, sala 402B)

2019-10-13 (15:15 : 16:45, sala 302B)

2019-12-08 (15:15 : 16:45, sala 301B)

2020-01-18 (15:15 : 16:45, sala 301B)

2020-01-25 (09:45 : 11:15, sala 301B)

2020-02-01 (15:15 : 16:45, sala 301B)

HARMONOGRAM ZAJĘĆ

Zajęcia I (5.10.2019 r.)

- organizacja zajęć
- wprowadzenie
- skarga pauliańska

Zajęcia II (13.10.2019 r.)

- umowy konsumenckie
- odsetki

Zajęcia III (8.12.2019 r.)

- bezpodstawne wzbogacenie

Zajęcia IV (18.01.2020 r.)

- wykonywanie zobowiązań
- wygaśnięcie zobowiązania

Zajęcia V (25.01.2020 r.)

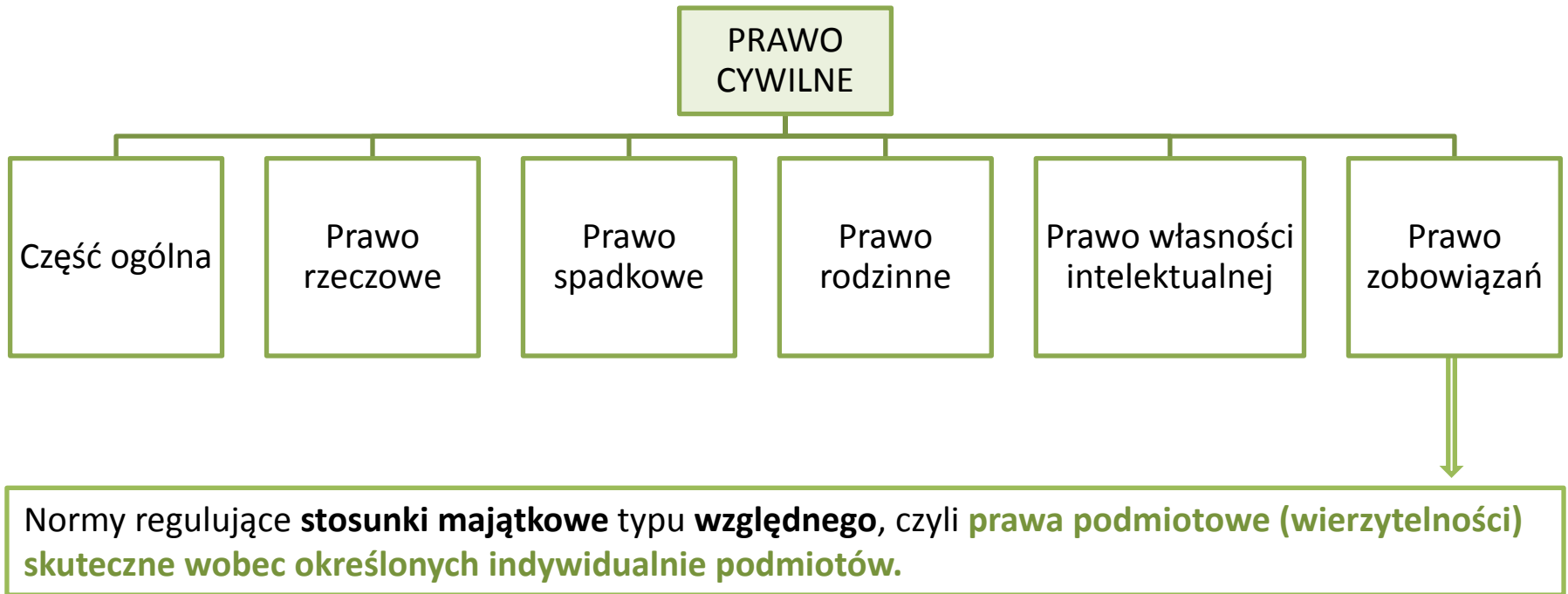
- **KOLOKWIUM**

Zajęcia VI (1.02.2020 r.)

- poprawa kolokwium + kazusy

WPROWADZENIE

-miejsce prawa zobowiązań w systemie prawnym

KSIEGA III KC

-Art. 353-534 KC → część ogólna prawa zobowiązań

-Art. 535-921 (16) KC → część szczegółowa prawa zobowiązań

Zobowiązanie

Art. 353 KC

§ 1. Zobowiązanie polega na tym, że wierzyciel może żądać od dłużnika świadczenia, a dłużnik powinien świadczenie spełnić.

§ 2. Świadczenie może polegać na działaniu albo na zaniechaniu.

PODMIOTY

- Podmiot uprawniony → wierzyciel
- Podmiot zobowiązany → dłużnik

TREŚĆ

- Uprawnienia wierzyciela → wierzytelność
- Obowiązki dłużnika → dług

PRZEDMIOT

- Świadczenie (wskazane treścią zobowiązania zachowanie się dłużnika na rzecz wierzyciela)

Stosunek zobowiązaniowy = Stosunek prawny typu względnego

- łączy podmioty indywidualnie oznaczone [zazwyczaj w chwili powstania zobowiązania; wyjątki – np. zobowiązania realne];
- w tym samym długu/wierzytelności może uczestniczyć kilku dłużników/wierzycieli;
- podmiot (podmioty) może występować w dwóch rolach jako dłużnik i wierzyciel (zob. w szczególności umowy wzajemne np. umowa sprzedaży);
- wzbogacenie podmiotowej struktury zobowiązania np. umowy na rzecz osoby trzeciej;
- wielostronne stosunku zobowiązaniowe np. umowa spółki

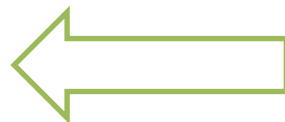
WIERZYTELNOŚĆ

Swoiste prawo podmiotowe względne (kieruje się przeciwko indywidualnie oznaczonej osobie tj. dłużnikowi i tylko przez niego może zostać naruszona).

Indywidualizacja dłużnika i świadczenia = roszczenie (uprawnienie podmiotowo i przedmiotowo skonkretyzowane)

KORELACJA

DŁUG

Zespół obowiązków dłużnika, których wykonanie prowadzi do zaspokojenia interesu wierzyciela.

Rozszerzona skuteczność wierzytelności

Ochrona interesów wierzyciela uzasadnia niekiedy rozszerzenie skuteczności jego wierzytelności **poza ścisły stosunek względny!**

Możliwość „skierowania roszczenia do osób, które stoją poza pierwotnym węzłem zobowiązaniowym, a które jednak efektywnie **mogą** zaspokoić wierzyciela, a zarazem w myśl wskazań moralnych, skonkretyzowanych w ściśle określonych przypadkach ustawowych, **powinny** to uczynić.”

- 1) Skarga pauliańska = „ochrona wierzyciela w razie niewypłacalności dłużnika” (art. 527-534 KC);
- 2) *Ius ad rem* (art. 59 KC);

Zaciągnięcie zobowiązania nie ogranicza uprawnienia dłużnika do rozporządzania składnikami swojego majątku!

RYZIKO NIELOJALNEGO ZACHOWANIA DŁUŻNIKA

Ochrona wierzyciela w razie niewypłacalności dłużnika (art. 527-534 KC)

Art. 527 § 1. *Gdy wskutek czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową, każdy z wierzycieli może żądać uznania tej czynności za bezskuteczną w stosunku do niego, jeżeli dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, a osoba trzecia o tym wiedziała lub przy zachowaniu należytej staranności mogła się dowiedzieć.*

Przesłanki ochrony:

- 1) chroniona wierzytelność;
- 2) czynność prawna dłużnika;
- 3) pokrzywdzenie wierzyciela;
- 4) korzyść osoby trzeciej;
- 5) przesłanki podmiotowe.

Ad. 1

Ochroną pauliańską objęte są **zaskarżalne** wierzytelności **pieniężne** (zarówno wierzytelności pieniężne w ścisłym znaczeniu jak i niepieniężne ze świadczeniem pieniężnym).

Wierzytelność **musi istnieć** najpóźniej w chwili zamknięcia rozprawy.

Wierzytelność **nie musi być wymagalna.**

Zobowiązanie pieniężne w ścisłym znaczeniu – takie, których przedmiotem od chwili powstania jest określona suma pieniężna ;

Zobowiązanie niepieniężne ze świadczeniem pieniężnym – takie, w których pieniądź nie jest pierwotnym przedmiotem świadczenia. Pieniądź służy jako surogat innego świadczenia.

Ad. 2

Skarga pauliańska chroni wierzyciela przed skutkami **ważnej czynności prawnej dłużnika**.

Zaskarżone mogą być wyłącznie **ważne czynności prawne** (sankcja nieważności "wyprzedza i pochłania" sankcję bezskuteczności względnej).

Zaskarżone mogą być wyłącznie **czynności rozporządzające** (wywołujące skutek w postaci przeniesienia, zniesienia, obciążenia lub innego osłabienia prawa), a także czynności zobowiązujące o **podwójnym skutku**, które wywołały rozporządzenie.

Zaskarżone mogą być czynności podejmowane w toku **postępowania sądowego (czynności procesowe)**, takie jak ugoda czy cofnięcie pozwu ze zrzeczeniem się roszczenia.

Nie podlegają zaskarżeniu takie rozporządzenia, które następują w wykonaniu **istniejącego zobowiązania**.

Nie podlega zaskarżeniu **zaniechania** dłużnika.

Nie podlegają zaskarżeniu **inne zdarzenia cywilnoprawne** ani tym bardziej **zdarzenia niebędące zdarzeniami c-p**.

Zaskarżeniu podlegają co do zasady wyłącznie **czynności prawne dłużnika**.

Zaskarżeniu podlegają również czynności prawne **poręczyciela**.

Zaskarżeniu podlegają również czynności prawne jednego ze **współdłużników solidarnych**.

Przesłanki skargi ocenia się wyłącznie w odniesieniu do pozwanego dłużnika. Wyłącalność pozostałych dłużników nie stoi na przeszkodzie uwzględnieniu powództwa.

Ad. 3

Pokrzywdzenie wierzyciela **nie** jest tożsame z jego szkodą w rozumieniu art. 361 § 2 KC!

Pokrzywdzenie polega na tym, że wierzytelność nie może być zrealizowana i zrealizowanie jej w przyszłości jest również wątpliwe → minimalizacja szans na zaspokojenie interesu wierzyciela!

Pokrzywdzenie wierzyciela = następstwo niewypłacalności dłużnika

NIEWYPŁACALNOŚĆ

to aktualny brak możliwości wywiązania się przez dłużnika z zobowiązań finansowych

Stan majątku dłużnika należy rozpatrywać przy uwzględnieniu **zasad egzekucji świadczeń pieniężnych**; niewypłacalność zachodzi wówczas, gdy **egzekucja prowadzona według przepisów KPC nie mogłaby przynieść zaspokojenia wierzytelności, gdyż brak wystarczających do tego składników majątkowych** (stanu niewypłacalności nie uchyla istnienie w majątku dłużnika składników niepodlegających zajęciu oraz obciążonych prawami dającymi innym osobom pierwszeństwo zaspokojenia [zastaw, hipoteka] w takim stopniu, że pozostała wartość danego przedmiotu nie wystarczy na zaspokojenie skarżącego wierzyciela.)

Art. 527 § 2

*Czynność prawna dłużnika jest dokonana z **pokrzywdzeniem wierzycieli**, jeżeli wskutek tej czynności dłużnik stał się **niewypłacalny albo stał się niewypłacalny w wyższym stopniu, niż był przed dokonaniem czynności.***

Ciężar dowodu → **6 KC**

Dla skuteczności skargi pauliańskiej **nie** jest bezwzględnie konieczne wszczynanie postępowania egzekucyjnego i wykazywanie jego nieskuteczności, ani wykazywanie, że doszło do ogłoszenia upadłości dłużnika!!!!

Ad. 4

W skutek dokonanej przez dłużnika czynności prawnej **osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową** (w szczególności nabyła prawo majątkowe lub została zwolniona z zobowiązania).

Co do zasady przedmiotem zaskarżenia mogą być czynności **przysparzające** (powodujące zwiększenie aktywów lub zmniejszenie pasywów osoby trzeciej).

WYJĄTEK

Czynności polegające na **zrzeczeniu się** prawa, które niekiedy mogą jedynie pośrednio powodować korzyść osoby trzeciej (przez nabycie pierwotne danego prawa).

Zrzeczenie się prawa jest zaskarżalne, jeżeli istnieje związek pomiędzy zrzeczeniem się prawa a korzyścią osoby trzeciej – osoba trzecia nabyła ten sam składnik majątkowy, który wskutek zrzeczenia się wyszedł lub nie wszedł do majątku dłużnika i nie nabyłaby go, gdyby dłużnik nie zrzekł się prawa.

Ciężar dowodu → 6 KC

Ad. 5

Przesłanki podmiotowe

Ciężar dowodu → 6 KC

Dłużnik

Osoba trzecia

działał ze **świadomością** pokrzywdzenia wierzycieli

wiedziała lub przy zachowaniu należytej staranności mogła się dowiedzieć, że dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli

NAGANNA POSTAWA!

Przesłanki oceniane **w momencie dokonywania** zaskarżonej czynności prawnej!

Dłużnik **zdawał sobie sprawę** z tego, że jego czynność prawna **może** spowodować niemożliwość uzyskania zaspokojenia przez jego wierzycieli. Nie chodzi tu o zamiar pokrzywdzenia, a tylko o świadomość możliwości jego wystąpienia. (uwaga! art. 530 KC)
Świadomość ta nie musi odnosić się do żadnego konkretnego wierzyciela.

Rzeczywista lub możliwa (przy dołożeniu należytej staranności) **wiedza** osoby trzeciej ma obejmować dwa fakty:

- 1) że czynność prawna krzywdzi wierzyciela dłużnika i
- 2) że dłużnik o tym wie.

Domniemanie złej wiary osoby bliskiej (527 § 3 KC)
Domniemanie złej wiary stałego kontrahenta (527 § 4 KC)

Domniemanie istnienia u dłużnika świadomości pokrzywdzenia wierzycieli (529 KC)

Wyłączenie przesłanki złej wiary po stronie osoby trzeciej w tych przypadkach, gdy wskutek zaskarżonej czynności osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową **bezpłatnie**. (528 KC)

Korzyść, za którą osoba trzecia nie spełniła ani nie zobowiązała się spełnić **ekwiwalentnego świadczenia** w ramach tego samego lub innego stosunku prawnego.

Art. 530 KC

*Przepisy artykułów poprzedzających stosuje się odpowiednio w wypadku, gdy dłużnik działał w **zamiarze pokrzywdzenia przyszłych wierzycieli**.*

*Jeżeli jednak osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową **odpłatnie**, wierzyciel może żądać uznania czynności za bezskuteczną tylko wtedy, gdy osoba trzecia o zamiarze dłużnika **wiedziała**.*

Ochrona przyszłych wierzycieli

PRZYSZŁY WIERZYCIEL to ten, czyje prawo ma wynikać z **czynności prawnej**, która ma dopiero zostać **dokonana w przyszłości** czy z innego **przyszłego zdarzenia prawnego**.

DŁUŻNIK → ZAMIAR

(wyłączny i bezpośredni – jedynym celem dokonania czynności było spowodowanie niewypłacalności i przez to uniemożliwienie uzyskania zaspokojenia przez przyszłych wierzycieli.)

OSOBA TRZECIA → WIEDZA

Przesłanki podmiotowe ulegają więc:

- **złagodzeniu** w przypadku, gdy pomiędzy stronami zaskarżonej czynności istnieje związek (527 § 3 i 4 KC) oraz gdy jest to czynność nieodpłatna (528 i 529 KC),
 - Domniemanie złej wiary osoby bliskiej (527 § 3 KC)
 - Domniemanie złej wiary kontrahenta (527 § 4 KC)
 - Domniemanie istnienia u dłużnika świadomości pokrzywdzenia wierzycieli (528 KC)
 - Wyłączenie przesłanki złej wiary po stronie osoby trzeciej (529 KC)
- **zaostrzeniu** w przypadku czynności dokonanej z pokrzywdzeniem przyszłych wierzycieli (530 KC).

Zaskarżenie czynności i jego skutki

Wierzyciel może żądać by **sąd uznał za bezskuteczną względem niego** czynność prawną dokonaną przez jego dłużnika.

Sposoby realizacji uprawnienia (art. 531 § 1)

Wytoczenie powództwa

Podniesienie zarzutu procesowego
w toczącej się przeciwko wierzycielowi
sprawie z powództwa osoby trzeciej

Legitymacja bierna → **osoba trzecia, która wskutek zaskarżanej czynności uzyskała korzyść majątkową.**

Sukcesja uniwersalna

Legitymowanym biernie jest następca dłużnika pod tytułem ogólnym (reguły ogólne).

Sukcesja syngularna (531 § 2)

Legitymowanym biernie jest osoba na której rzecz osoba trzecia rozporządziła uzyskaną korzyścią jeśli:

- 1) osoba ta wiedziała o okolicznościach uzasadniających uznanie czynności dłużnika za bezskuteczną **albo jeżeli**
- 2) rozporządzenie było nieodpłatne.

Wierzyciel

Dłużnik

Osoba trzecia

Dalszy nabywca
korzyści

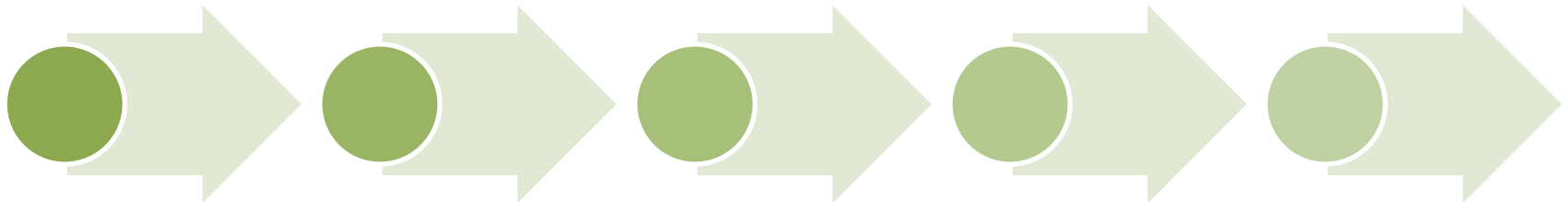
Termin zaskarżenia

Uznania czynności prawnej dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli za bezskuteczną **nie można żądać po upływie lat pięciu od daty tej czynności** (537 KC).

→ **termin zawity!**

→ termin pięcioletni biegnie **oddzielnie dla każdego z dalszych rozporządzeń** korzyścią (na rzecz osoby czwartej i kolejnych) od daty jego dokonania, ale dopuszczalność zaskarżenia tych dalszych rozporządzeń zależy od tego, czy wcześniejsze ogniwa łańcucha czynności fraudacyjnych zostały zaskarżone w terminie lub są nadal zaskarżalne (termin ich zaskarżenia nie upłynął) w dacie wniesienia powództwa o ubezskuteczenie kolejnego rozporządzenia.

wyr. SN z 30.1.2018 r. (III CSK 394/16, Legalis)

Orzeczenie względnej bezskuteczności

Charakter konstytutywny!

Art. 523 KC

Wierzyciel, względem którego czynność prawna dłużnika została uznana za bezskuteczną, może z pierwszeństwem przed wierzycielami osoby trzeciej dochodzić zaspokojenia z przedmiotów majątkowych, które wskutek czynności uznanej za bezskuteczną wyszły z majątku dłużnika albo do niego nie weszły.

SKUTKI WYROKU → wyrok wydany na skutek skargi pauliańskiej uznaje czynność prawną dłużnika za **bezskuteczną względem wierzyciela**.

Sankcja wywiera **bezpośredni skutek**, gdy zaskarżona czynność **nie powodowała wyjścia żadnego przedmiotu z majątku dłużnika** (nie polegała na zbyciu prawa, lecz na jego **obciążeniu** np. ustanowieniu ograniczonego prawa rzeczowego). Wówczas wierzyciel prowadzi egzekucję przeciwko dłużnikowi (gdyż przedmiot zaskarżonego rozporządzenia znajduje się nadal w jego majątku), a prawo osoby trzeciej nie wpływa na zaspokojenie jego wierzytelności .

Gdy zaskarżona czynność pociągała skutek inny niż obciążenie prawa (**przedmioty majątkowe wyszły z majątku dłużnika albo do niego nie weszły**) wierzyciel może prowadzić egzekucję wierzytelności będącej podstawą skargi pauliańskiej z **majątku osoby trzeciej**.

Z całego majątku?

Z określonych przedmiotów majątkowych?

Zasada:

Egzekucja wobec osoby trzeciej może być skierowana do **tego przedmiotu majątkowego**, który wskutek zaskarżonej czynności wyszedł z majątku dłużnika i wszedł do majątku osoby trzeciej (np. przy przeniesieniu czy zrzeczeniu się własności) albo nie wszedł do majątku dłużnika i pozostaje w majątku osoby trzeciej (np. przy zwolnieniu osoby trzeciej ze zobowiązania do przeniesienia własności).

Wyjątek:

Jeżeli korzyść osoby trzeciej polegała na otrzymaniu rzeczy oznaczonych co do gatunku lub pieniędzy i uległy one pomieszaniu z rzeczami lub pieniędzmi tej osoby, egzekucja może być skierowana do **całego majątku** osoby trzeciej w celu uzyskania tej samej ilości pieniędzy lub zajęcia tej samej ilości takich samych rzeczy (wyr. SN z 25.10.2012 r., I CSK 139/12, Legalis).

Pierwszeństwo wierzyciela pauliańskiego (523 KC)

Wierzyciel prowadzący egzekucję z majątku osoby trzeciej korzysta z **pierwszeństwa** przed wierzycielami tej osoby, co znajduje wyraz w toku prowadzonej egzekucji.

FIRST!

Zwolnienie się osoby trzeciej

Art. 533 KC

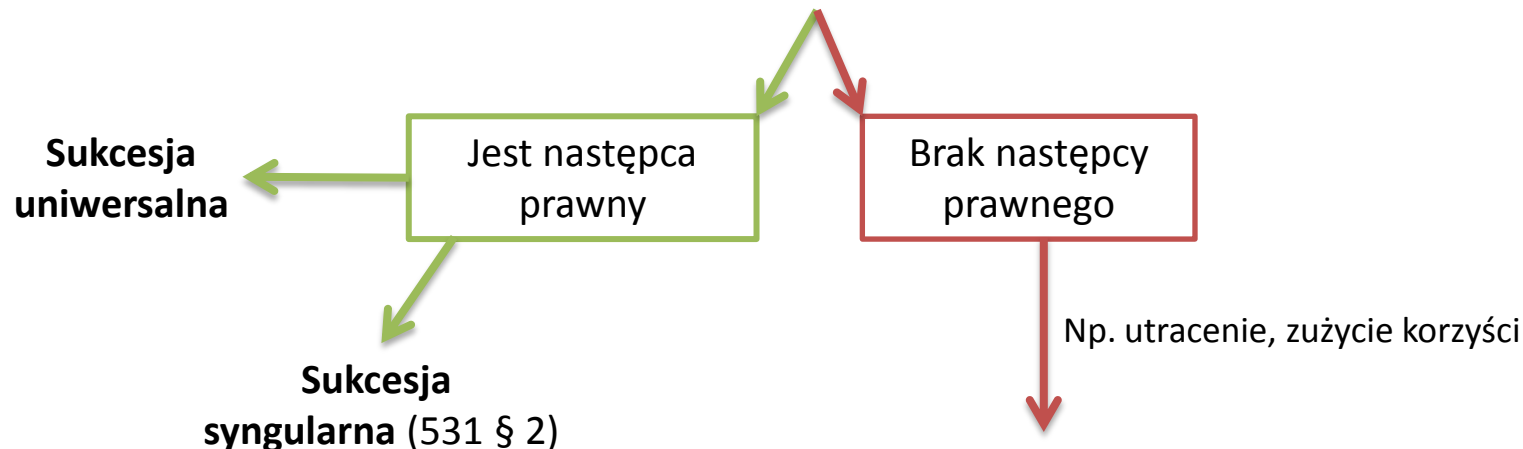
Osoba trzecia, która uzyskała korzyść majątkową wskutek czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli, może zwolnić się od zadośćuczynienia roszczeniu wierzyciela żądającego uznania czynności za bezskuteczną, jeżeli zaspokoi tego wierzyciela albo wskaże mu wystarczające do jego zaspokojenia mienie dłużnika.

Upoważnienie przemienne (*facultas alternativa*) osoby trzeciej do zwolnienia się od zadośćuczynienia roszczeniu wierzyciela przez

zaspokojenie wierzyciela

wskazanie mu wystarczającego mienia dłużnika

Co jeśli uzyskana korzyść nie znajduje się już w majątku osoby trzeciej?

Osoba trzecia nie odpowiada wobec wierzyciela na podstawie ochrony pauliańskiej.

[Ew. ochrona przewidziana w przepisach o czynach niedozwolonych]

Ius ad rem
(59KC)

Actio
Pauliana
(527 i n.
KC)

Źródła

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (Dz.U. 2019 poz. 1145)

Zobowiązania - część ogólna, Z. Radwański, A. Olejniczak, Warszawa 2018.

Zarys prawa cywilnego, E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Warszawa 2018.

Kodeks cywilny. Komentarz, E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Warszawa 2018.